

BEZPEČNOSTNÍ ASPEKTY ČESKÝCH NÁRODNÍCH ZÁJMŮ

Uvážíme-li historický dosah důsledků rozdělení ČSFR a vytvoření dvou nových samostatných států ve střední Evropě, musíme přiznat, že k tomu došlo v neuvěřitelně krátkém časovém období a s mimořádně vysokou dynamikou. Mnozí politici to hodnotí velmi pozitivně. Razantnost procesu oddělení zdůvodňovali obavou, aby zdoluhavý postup nezpůsobil ekonomické ztráty a nestabilizoval společnost. V podstatě toho dosáhli. Každá mince má však dvě strany. Cenou za přednosti radikální metody jsou problémy způsobené koncepční nepřipraveností orgánů samostatného státu na působení v nových podmínkách a na řešení otázek, jež zákonitě před námi vyvstávají.

Nedostatek komplexního zhodnocení očekávaných důsledků změněné situace se nejvýrazněji projevil nejasností východisek při hledání odpovědi na otázku otázek - **jaké jsou národní zájmy nového českého státu**. Na širokou a zevrubnou diskusi odborníků různých profesí s odpovědnými politiky v tomto klíčovém tématu nebyl čas. Do procesu koncepčních příprav vzniku nového státu z časových důvodů nestačily adekvátně vstoupit ani vědecké instituce. Několik novinových článků a filozofických úvah nemohlo nahradit všestranné analýzy, odborné a veřejné diskuse.

Důsledky koncepční nepřipravenosti nedaly na sebe dlouho čekat. Exekutivní centrální orgány ČR vstupovaly do prvních dnů existence nového samostatného státu pouze s provizorními resortními představami svého působení ve změněných podmínkách. Absence obecné základní strategické linie, podle níž by byl postup státních orgánů při prosazování národních zájmů země v mezinárodním prostředí harmonizován, způsobila již řadu chyb. To dobrému jménu nového státu neprospívá.

Pracovníci Ústavu mezinárodních vztahů (ÚMV) si uvědomovali negativní stránky tohoto stavu. Svou studii České národní zájmy¹⁾ se proto pokusili podnítit širokou výměnu názorů na uvedené téma. O míře pochopení naléhavé potřeby odborné diskuse o této problematice svědčí, že vlastní příspěvek do ní připravili během dvou měsíců. Publikací koncentrovaných pohledů na problematiku národních zájmů však svůj podíl na výzkumu této problematiky nepokládají za vyčerpaný. Život vyžaduje, aby získané poznatky byly permanentně rozvíjeny, kriticky přehodnocovány a dále zpřesňovány.

Týká se to všech oblastí, ale snad nejvíce bezpečnostní dimenze národních zájmů. Potvrzuje to pozornost, která je této sféře mezinárodních vztahů v posledních měsících všude v Evropě, ale i ve světě, věnována. Stačí se poohlédnout k našim západním sousedům. Po negativních zkušenostech, které vláda SRN získala nerespektováním analytických expertiz různých odborníků při rozhodování o tempech a způsobech sjednocení Německa, vytváří dnes při formování německé bezpečnostní politiky pro uplatnění názoru výzkumných pracovišť mnohem větší prostor a možnosti. Příkladem je zájem o výsledky výzkumů renovovaného Ústavu pro vědu a politiku v Ebenhausenu. Jeho pracovníci připravili projekt, s cílem přispět k hledání odpovědi na otázku, jaká by měla být bezpečnostní politika státu ve změněných geopolitických a geostrategických podmínkách. Podílelo se na něm přes třicet významných odborníků z oblastí mezinárodních vztahů a bezpečnostní politiky. Výsledky svých analýz publikovali ve sborníku *Bezpečnostní politika Německa: nové konstelace, rizika, nástroje*²⁾, pochopitelně kromě doporučení pro vládní instituce. O rozsahu práce svědčí rozměry publikace. Má více než 800 stran knižního textu a téměř padesát statí začleněných do pěti kapitol. I když jsou kvalitativní ukazatele u vědeckého díla pouze pomocným parametrem, v kontextu s vysokou odbornou úrovní jednotlivých příspěvků předsvědčivě ilustrují míru pozornosti, jakou v zemi našeho západního souseda věnují otázkám výzkumu bezpečnostních problémů mezinárodních vztahů.

Za příspěvek k rozvoji myšlenek obsažených v publikaci České národní zájmy lze pokládat i *diskusi u kulatého stolu*, která se v červnu 1993 konala v pražském ÚMV na téma **Bezpečnostní zájmy ČR: evropský kontext**. Kromě pracovníků a spolupracovníků ústavu a redakce Mezinárodní politiky se jí zúčastnili odborníci MO ČR, MZV ČR, profesori UK a VŠE (Střediska mezinárodních studií J. Masařky) a předseda branného a bezpečnostního výboru Parlamentu ČR.

Diskuse byla rozdělena do čtyř tematických okruhů: 1. Vojenskopolitická situace a charakter bezpečnostních rizik a výzev v Evropě v období systémové transformace postkomunistických zemí; 2. Bezpečnostní potenciál multilaterálních institucí a perspektivy jeho rozvoje; 3. Jakým bezpečnostním rizikům a výzvám bude ČR v nejbližší budoucnosti čelit? 4. S jakými nástroji a mechanismy může při řešení svých bezpečnostních problémů počítat? Hlavní pozornost diskutujících byla soustředěna na mezinárodní a vojenskopolitické aspekty jednotlivých problémů.

Zajímavá debata se rozvinula o otázkách spojených s překonáním bipolarity ve vztazích mezi účastnickými státy evropského procesu. Radikální politické změny se promítly do bezpečnostní situace v Evropě dvojznačnými důsledky. Bylo odstraněno globální nebezpečí, ale současně se objevila řada lokálních problémů. Bylo by však scesné pokládat bipolární vztahy na základě této skutečnosti za bezpečnější než stav, v němž se Evropa nachází nyní. Hrozby, kterým byla vystavena bezpečnost většiny občanů velké části světa, do níž patřila i střední a východní Evropa, v souhrnu mnohonásobně převyšovaly nebezpečí, jímž musíme čelit dnes.

Bezpečnost bipolárního světa byla postavena na jaderném deterentu, jenž ve svých důsledcích znamenal sovětsko-americké kondominium. Překonáním bipolarity se z mezinárodních vztahů odstranila historická abnormalita a jejich dnešní stav je proto třeba pokládat za normální.

Z jiného pohledu **byla bipolarita z období studené války strukturovaným nepřátelstvím, modelovaným tak, aby fungovala jako stabilní systém.** Alespoň v Evropě se teoretické předpoklady splnily. Po odstranění bipolarity se nepodařilo aplikovat nový model, který by měl stabilizační funkce. Některé instituce z dob studené války přežily, jiné po rozpadu bipolarity zanikly. Odstranění struktur, které byly produktem totalitních režimů a současně sloužily k jejich ochraně, bylo součástí demokratických procesů. V jejich průběhu se však začaly rozpadat i více-národní státní útvary a uvolněný nacionalismus se stal hlavním zdrojem nestability bezpečnostní situace v Evropě.

Postkomunistická Evropa prochází složitým a náročným obdobím systémové transformace, kterou lze pokládat za hlavní obsahovou náplň současné vývojové etapy. V důsledku toho **lze dobu, v níž žijeme, označit za přechodnou.** Vliv procesů, probíhajících uvnitř postkomunistických států, se promítá i do mezinárodních či mezistátních vztahů a působí rovněž na vývoj zemí i jejich integračních seskupení v prosperující části Evropy. Stejně tak i multilaterální instituce, které prokázaly v nových podmínkách svou životaschopnost, procházejí rozsáhlým adaptačním obdobím. Přechodný charakter současné fáze evropského vývoje je zřejmý i z toho, že se dosud nepodařilo nalézt optimální koncepci, podle níž by státy Evropy a Severní Ameriky modelovaly kontinentální bezpečnostní systém a v souladu s ní prováděly i svou zahraniční politiku.

Diskuse ukázala, že velmi důležitým faktorem budoucího vývoje evropské bezpečnostní situace je percepce (vnímání) současného stavu překonávání bipolárních vztahů představiteli různých politických proudů a hnutí. Některé kroky a prohlášení politických činitelů části postkomunistických zemí, ale i západní Evropy, svědčí o tom, **že schémata myšlení, která determinoval stav bipolarity, ve značné míře přežívají.** Ačkoli se převážná většina bývalých komunistických zemí přihlásila k základním hodnotám západní civilizace - demokracii, politickému pluralismu, právnímu státu a tržnímu hospodářství, ekonomicky a politicky stabilnější státy střední Evropy velmi zřetelně demonstrují snahu vyvázat se z dřívějších kooperačních kontaktů a co nejrychleji se včlenit do západoevropských integračních seskupení. Takové vnímání konce bipolarity je v rozporu s představou, jež převládala zejména bezprostředně po pádu totalitních režimů. Podle ní bylo její překonání pokládáno za historicky ojedinělou příležitost k rozvinutí celoevropské komunikace a partnerských vztahů. Nebude-li důsledně prosazována, může se stát, že dojde k vytvoření nových dělicích linií uvnitř kontinentu a tím i k vzniku příčin nových konfrontací. Z četných vystoupení vedoucích představitelů hlavních států ES a NATO je zřejmé, že se snaží takovému vývoji všemožně zabránit.

Rostoucí obavy z rizik, spojených s krizovým vývojem v Rusku, jsou silným impulzem k **vytváření různých scénářů katastrofického vývoje v Evropě.** Jeden z nich počítá s masovou migrací na západ. Autoři jiných se domnívají, že

katastrofické důsledky pro evropskou bezpečnost by mělo především rozpoutání občanské války v Rusku, podobně jako v Jugoslávii. V několika vystoupeních byly následnické státy SSSR označeny za základnu nejnebezpečnějších mafií, které mohou proniknout do správních a ekonomických struktur různých postkomunistických států a z nich destabilizovat jejich vnitropolitickou situaci. Za málo pravděpodobný byl označen scénář, podle něhož bezpečnost střední Evropy by mohla být ohrožena „tažením nějakého nacionalistického režimu z východu“. O tom, že vývoj v Ruské federaci je hlavním rizikovým faktorem současného evropského vývoje však nikdo nepochyboval. Současně bylo ale zdůrazňováno, že je nutné vliv a evoluci tohoto faktoru hodnotit uvážlivě, objektivně, bez přehnaného nihilismu, ale i bez nerealistických iluzí, především však ve variantách.

Polovičaté a nedůsledné vnímání konce bipolarity a studené války se promítá i do vztahu značné části politických představitelů nových demokracií k některým multilaterálním institucím, zejména k NATO. Mnozí z nich jej nadále pokládají za organizaci s původními funkcemi z období vyhrčené konfrontace, kdy chránila západní Evropu před sovětskou hrozbou, zajišťovala americkou přítomnost na starém kontinentě a umožňovala kontrolu nad Německem.

V průběhu diskuse o zdrojích bezpečnostních rizik bylo zdůrazněno, že je nezbytné je analyzovat s důsledným přihlédnutím k vzájemnému působení vnitřních a vnějších příčin. Prostý občan ohrožení své bezpečnosti dnes vnímá především v souvislosti s jevy vnitropolitického charakteru, jakými jsou kriminalita, nezaměstnanost či důsledky možného hospodářského kolapsu. Alternativu vnějšího ohrožení si vzhledem k celkové mezinárodní situaci nepřipouští, nebo jen velmi málo.

Bezpečnostní rizika mají v současnosti téměř výhradně nevojenský charakter. Jejich zdrojem v politické oblasti mohou být nesprávně stanovené priority v zahraniční politice, ale i neadekvátní politika vlády vůbec. K poškozování bezpečnostních zájmů země dochází také tehdy, ignorují-li její politici základní požadavky a potřeby upevňování stability v regionu, do něhož geopoliticky patří.

Za ohrožení ekonomické bezpečnosti státu lze pokládat takové dramatické zhoršení hospodářských poměrů v zemi, které může vést k dalším otřesům v sociální a politické oblasti. Cílevědomé použití ekonomických nástrojů k politickému nebo jinému nátlaku v Evropě je v současnosti málo pravděpodobné (kromě případů multilaterálně dohodnutých sankcí proti státu, jenž porušuje zásady Charty OSN, ZA KBSE nebo jiné obecně uznávané normy mezinárodních vztahů). Ekonomické ztráty, násobené negativním politickým ohlasem takových kroků by měly odradit od podobného jednání každého racionálně uvažujícího politika. Většina ekologických rizik má nadstátní charakter a lze jim efektivně předcházet široce rozvinutou mezinárodní spoluprací. Stejně jako ostatní bezpečnostní rizika mají však i tato své vnitrostátní zdroje.

K bezprostřednímu vojenskému ohrožení může dojít pouze v důsledku lokálních konfliktů vyvolaných zpravidla nacionálně či nábožensky motivovanými spory. **Mezistátní válku podle scénářů známých z konfrontačního období nelze dnes, ani v dohledné budoucnosti z politických, ale ani z materiálně technických důvo-**

dů rozpoutat. Takovému druhu konfliktů umí mezinárodní společenství předcházet a bylo by schopno jim zabránit. Za zvláště nepříznivých okolností by mohlo další stupňování brutality v jugoslávských konfliktech podnítit zostření problému národnostních menšin v sousedních státech. Rozpoutání regulérní války na mezistátní úrovni z těchto důvodů je však i při krajně nihilistické prognóze téměř nepravděpodobné. Mohlo by k němu dojít pouze za předpokladu zřetězení dalších mimořádně negativních okolností.

Mezi obecně politická bezpečnostní rizika postkonfrontačního období evropského vývoje lze zařadit i důsledky, které by mohly vyplynout z prohlubující se renacionalizace bezpečnostní politiky vyspělých států a z případné dezintegrace západní Evropy. I když tato alternativa budoucího vývoje kontinentu patří k nejpessimističtějším a k nejméně pravděpodobným, nelze ji zcela vyloučit. Přínejmenším by měla sloužit jako podnět k hledání cest, které by jejímu prosazení zabránily.

Největší prostor byl věnován problematice strukturování evropského bezpečnostního systému v současném přechodném období. Odstraněním bipolarity přestal současně fungovat model založený na principu rovnováhy sil. **Situace v Evropě se nyní vyvíjí směrem k multipolárnímu systému.** V důsledku zhroucení sovětského impéria se však vytvořila unipolarita, která by se mohla stát základem evropské bezpečnosti. **Klíčovým prvkem tohoto hierarchického pojetí by byly Spojené státy.**

Vzhledem k charakteru bezpečnostních rizik a působení globálních faktorů se jeví jako nezbytné a efektivní řešit problémy evropské bezpečnosti na základě transnacionálního přístupu. Zřejmě největší šanci na prosazení by mohl mít model, který by byl vektorem bezpečnostních koncepcí jednotlivých evropských mocností. Bezpečnostní politika států by měla přitom reagovat na požadavky, které vyplývají z globálního vývoje a mají determinující charakter. Jím by se měly přizpůsobit regionální přístupy.

Ačkoli se bipolarita v Evropě rozpadla, ve světě **nabývá na nové dimenzi v podobě zostřujícího se vztahu Sever - Jih.** Při hledání optimální varianty zajištění národní a evropské bezpečnosti by měl být brán náležitý zřetel i na tuto skutečnost.

Značnou pozornost věnovali diskutující i otázkám bezpečnostního potenciálu *multilaterálních institucí (MLI)*. Určujícím kritériem vztahu jednotlivých států k nim je stupeň prospěšnosti, která pro ně vyplývá z členství v těchto institucích. Každý stát poměřuje užitečnost MLI jejich možnostmi přispět k naplňování jeho národních zájmů. **S pomocí demokratismu mezinárodních institucí se podařilo omezit dominující úlohu velmocí při řešení důležitých otázek světové politiky.** Změněná realita však vyžaduje přehodnotit četná dogmata, z nichž vycházely principy, na kterých jsou jednotlivé MLI dosud postaveny. Jejich ortodoxní uplatňování často znemožňuje účinné působení MLI při předcházení konfliktům a při řešení sporů. Patří sem např. zásada nevměšování do vnitřních záležitostí států. Rovněž dogmatická interpretace sebeurčovacího práva národů, národnostních a etnických skupin se velkým dílem zasloužila o současné problémy, které komplikují evropskou bezpečnost.

Úlohu a možnosti MLI při zajištění bezpečnosti jednotlivých států je třeba hodnotit s náležitou dávkou realismu. Vyvine-li se situace krajně nebezpečným směrem, prosazení tragických důsledků nezabrání žádná mezinárodní instituce. Potvrdila to historie. To však neznamená, že MLI mají v procesu zajištění evropské bezpečnosti zanedbatelný význam. Členství zejména v osvědčených integračních seskupeních západní Evropy umožňuje ovlivňovat chování jednotlivých účastníků a tím předcházet konstelacím, nepříznivým z hlediska podmínek zajištění bezpečnosti malých a středně velkých států. Je proto v zájmu celé Evropy podporovat jejich rozvoj a podílet se na jejich profilování.

Překonání bipolarity a nahrazení nesmiřitelného nepřátelství partnerskými vztahy mezi stálými členy RB přispělo k **posílení úlohy OSN při řešení otázek mezinárodní bezpečnosti** a zajištění míru. Další zvýšení její autority a výkonnosti se očekává po ukončení nedávno zahájené reformy.

Účastníci kulatého stolu se shodovali v názoru, že Severoatlantická aliance disponuje velkým bezpečnostním potenciálem, jenž je využitelný i v podmínkách postkonfrontačního období. **NATO je významným stabilizujícím faktorem evropské vojenskopolitické situace.** Nelze však ztrácet ze zřetele, že i ona byla vytvořena jako nástroj koaliční obrany proti konkrétnímu nepříteli, který již neexistuje. Je důležitým organizačním poutem transatlantického spojení a základním rámcem americké vojenské přítomnosti v Evropě. Ta má klíčový význam při vyvažování vztahů mezi evropskými mocnostmi. Je rovněž významným faktorem vymezování prostoru, v němž by mělo svou evropskou roli definovat sjednocené Německo.

Způsob naplnění nového poslání NATO byl konkretizován v oficiálních dokumentech aliance z poslední doby. Tím, že její orgány vyslovily ochotu poskytnout OSN a KBSE své zkušenosti a materiální zdroje při urovnávání krizí a nastolování míru, vytvořil se první, ale velmi významný předpoklad, aby se postupně stala vojenským nástrojem celoevropské bezpečnosti. **Severoatlantický pakt de facto již dnes plní funkci bezpečnostního deštníku i pro nečlenské malé a středně velké evropské státy,** které se z mezinárodněprávního hlediska ocitly v bezpečnostním vakuu. Z těchto důvodů má Severoatlantická aliance ve svém dnešním pojetí pro evropskou stabilitu větší význam a důležitost, než kdyby se jejími členy stalo pouze několik prominentních států střední Evropy.

Vedení NATO a vedoucí představitelé převážné většiny členských států pokládají za klíčovou otázku současné bezpečnostní situace v Evropě **nezbytnost zachování kooperačních vztahů s největší evropskou jadernou,** ale stále ještě i konvenční, **vojenskou mocností - Ruskou federací.** Tomu je podřízena i taktika vztahu k ostatním evropským státům usilujícím o vstup do aliance. Její podstatou je snaha o odvrácení kategorizace bývalých členských států Varšavské smlouvy podle toho, zda si zaslouží poskytnutí bezpečnostních záruk, nebo zda mají být označeny za zdroj bezpečnostních rizik. V dokumentech z římského summitu NATO (1991), ale i z dalších zasedání se jednoznačně zdůrazňuje potřeba zabránit renacionalizaci bezpečnostní politiky evropských států.

Vytvořením severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) získaly bývalé členské země Varšavské smlouvy platformu, na níž mohou se státy aliance rozvíjet intenzivní dialog, konzultovat problémy spojené se zajištěním své bezpečnosti a spolupracovat v oblastech vyžadujících kompatibilitu jejich ozbrojených sil s armádami NATO. I když členství v NACC není formou bezpečnostních záruk, umožňuje v souladu se zájmem jednotlivých států a vůlí jejich politických představitelů diferencovaně prohlubovat vztahy s NATO.

Role KBSE v procesu zajištění evropské bezpečnosti nebyla v diskusi podrobněji analyzována. Tím, že se v Helsinkách ústy nejvyšších představitelů svých účastnických států deklarovala podle kapitoly VIII Charty OSN jako regionální úmluva, mohla by se stát kontinentálním vykonavatelem mandátu OSN v oblasti své působnosti. Při tom by mohla, v souladu s rozhodnutími NATO a ZEU z minulého roku, využívat jejich potenciálu a zkušeností. Současná orientace na strategii předcházení konfliktům vytváří značný prostor pro uplatnění jejich předností, zejména v oblasti likvidace bezpečnostních rizik nevojenského charakteru.

Mnoho zajímavých názorů bylo vysloveno rovněž v diskusi o bezpečnostních rizicích a výzvách, kterým dnes čelí a pravděpodobně ve střednědobé perspektivě bude čelit ČR. Téměř úplná shoda se projevila v tom, že **naše země v současné době není vojensky ohrožena.**

V čistě hypotetické rovině byla analyzována bezpečnostní rizika ČR v důsledku případné snahy o vytvoření „Velkomad'arského státu“. Jisté by to vedlo k antagonizaci vztahů MR se sousedy, což by významně destabilizovalo situaci ve střední a jihovýchodní Evropě. Tato varianta je myslitelná jen za předpokladu radikálního zhoršení celoevropské bezpečnostní situace. Mohly by k ní přispět arogantní požadavky na změnu stávajících hranic, vznášené nebo podporované státy prosperující části Evropy. Vzhledem k současnému charakteru a stadiu rozvinutosti integračních procesů je však zcela nepravděpodobné, že by se taková situace mohla na kontinentě vytvořit. I kdyby však v důsledku zřetězení řady negativních okolností k tomu došlo, bezpečnost ČR by byla dotčena pouze nepřímými důsledky případného vojenského konfliktu. Ozbrojená agrese by bezprostředně proti ní vedena nebyla.

V důsledku kvalitativních změn evropské bezpečnostní situace a trendů, které na ni dnes působí, se obsah kategorií národní identita, státní suverenity a územní celistvost ve srovnání s minulostí podstatným způsobem modifikoval. Možnost ztráty nebo ohrožení těchto hodnot lze v současnosti zahrnout mezi bezpečnostní rizika ČR pouze za určitých, konkrétně definovaných podmínek a specifických okolností. Dnes a zřejmě ani v dohledné budoucnosti nehrozí ČR ztráta státní suverenity způsobem, jak ji pozbylo Československo v minulých desetiletích.

Zájem ČR jsou aktuálně vystaveny především bezpečnostním rizikům nevojenského charakteru. Za nejvýznamnější byl označen mezinárodní organizovaný zločin. Nejde pouze o kriminalitu, resp. terorismus, což jsou jeho nejzřetelnější viditelné části, ale i o obchod s drogami, zbraněmi a různými nebezpečnými materiály, pronikání zločineckých gangů do systému hospodářství, financnictví a státní správy. I když problematika boje s tímto nebezpečím patří do kompetencí vnitřní

bezpečnosti, měla by být jako důležitý politický problém pojímána v komplexu a řešena i za přispění zahraniční politiky.

K rizikům, jimž by měla umět ČR v současné době čelit, patří především hospodářská migrace. Je produktem hluboké ekonomické asymetrie mezi evropskými státy. Po odstranění železné opony a v důsledku prohlubující se politické nestability a ozbrojených konfliktů v bývalé Jugoslávii a na teritoriu rozpadlého SSSR nabývá stále větších rozměrů. Její masová podoba se však teprve očekává.

K ohrožení hospodářské bezpečnosti ČR by mohlo dojít pouze v případě přerušení dodávek energetických surovin, na nichž je jednostranně závislá, tzn. konkrétně ropy. Účinnou prevencí je především diverzifikace zdrojů a dopravních cest a vytvoření adekvátních strategických zásob těchto surovin.

Z hlediska zajištění vnější bezpečnosti má ČR v nynější politické situaci mimořádně příznivé předpoklady pro rozvoj bezkonfliktních vztahů se všemi sousedy. Rozdělením federace a **uspokojením historicky oprávněných ambicí slovenského národa byl odstraněn zdroj potenciálního napětí**, které by mohlo destabilizačním způsobem ovlivňovat vývoj ve střední Evropě. Na druhé straně bezpečnostní potenciál ČR se po jejím osamostatnění podstatně zmenšil. Příčiny nejsou pouze v tom, že se v důsledku dezintegrace zhoršily geostrategické podmínky vojenské obrany země a omezily se ekonomické a technologické možnosti jejího zabezpečení. **Rozpadem ČSFR zanikl středoevropský stát, do něhož západní demokracie vkládaly značné naděje jako do garanta stability** v tomto prostoru. Oslabené postavení ČR ztížilo i pozici SR ve vztahu k sousedům a naopak.

Nejvýznamnějším sousedem ČR podle všech kritérií, která podmiňují úroveň zajištění bezpečnosti, je Německo. Existují všechny předpoklady, aby tato realita působila v tomto směru pouze pozitivně. To však závisí zejména na vnitropolitickém vývoji obou zemí. Rozhodující význam však bude mít další průběh integračních procesů v rámci ES. **Zůstane-li Německo nadále pevně zakotveno v evropských strukturách, bude to z hlediska bezpečnostních zájmů ČR velmi výhodné.** I z tohoto důvodu by měla mít hluboký a soustavný zájem o rozvoj MLI, na jejichž činnosti se spolu se SRN podílí.

Obavy z německého vlivu a strach, že ČR nebude schopna v sousedství ekonomicky a zřejmě i vojensky nejsilnějšího evropského státu uchránit svou národní identitu a státní svrchovanost, jsou především psychologického charakteru a mají historické kořeny. Dnes jsou však neoprávněné. Nejvýznamnějším prvkem, který vztahy se západním sousedem demonizuje, je problém sudetských Němců. V současnosti však nejsou důvody, aby byl vnímán jako faktor oslabující vnější bezpečnost českého státu.

V diskusi byl vysloven požadavek, aby se vojenskopolitičtí experti pokusili zodpovědět otázku, v jakém strategickém prostoru se ČR vlastně nachází a zda o něj projevují zájem světové či evropské mocnosti. V případě, že ano, pak z jakých důvodů. Správná odpověď má mimořádný význam pro definování

rámce, v němž má být formulována vojenskopolitická orientace ČR. **Bez toho nelze stanovit základní principy vojenské doktriny nového státu.**

Je v zájmu ČR, aby postupně získávala mezinárodní autoritu úspěšnými aktivitami, zaměřenými na upevnění sousedských vztahů a stability ve středoevropském prostoru. Přispělo by to k posílení nejen jejího politického postavení, ale i k upevnění její vnější bezpečnosti.

Nejúčinnější metodou zajištění vnější bezpečnosti v současnosti je preventivní diplomacie. Aktivní podíl na jejím uplatňování má pro ČR dvojnásobně pozitivní efekt: jednak zvyšuje její prestiž a mezinárodní autoritu jako důležitých atributů konsolidovaného a důvěryhodného státu, jednak napomáhá rozvíjet procesy, jež příznivě působí na utváření podmínek, v nichž své bezpečnostní zájmy prosazuje.

I když význam vojenské síly v mezinárodních vztazích neustále klesá, nadále zůstává nepostradatelným nástrojem zajištění národní a mezinárodní bezpečnosti. Budování ozbrojených sil v rozsahu a kvalitě odpovídající demografickým, ekonomickým a technologickým možnostem státu, je nejen výrazem odhodlání vojensky bránit vlastní státní suverenitu a územní celistvost, ale i důkazem pochopení nutnosti adekvátně se podílet na společných akcích mezinárodního společenství v zájmu ochrany míru a upevňování evropské bezpečnosti.

Jedním z předpokladů úspěšnosti úsilí o zajištění optimálních podmínek pro prosazování bezpečnostních zájmů ČR je mnohosměrnost vztahů k jednotlivým mezinárodněprávním subjektům a multilaterálním institucím s bezpečnostním potenciálem. **V povědomí společnosti, ale zejména odpovědných politických činitelů, by měla přitom dominovat zásada, že nejdůležitější přínos a největší podíl na zajištění bezpečnosti tohoto státu musí mít jeho občané.** Ve vlastním zájmu by měli být současně připraveni k určitým obětím při řešení evropských či světových bezpečnostních problémů ve prospěch mezinárodního společenství.

Problematika zajištění bezpečnosti ČR patří do těch oblastí, v nichž by se mělo rozhodovat na základě celospolečenského konsenzu. **Opatření, která jsou v této oblasti přijímána, mají zpravidla dlouhodobé důsledky, jejichž působnost přesahuje délku jednoho volebního období.** Přitom **kontinuita politické strategie** v oblasti národní bezpečnosti je jedním z výrazů, ale i důležitou podmínkou konsolidace státu.

V zájmu zajištění vnější bezpečnosti ČR je nezbytné zachovat v Evropě americkou vojenskou přítomnost. Česká zahraniční politika by přitom měla usilovat o rozvoj plnohodnotných vztahů se všemi evropskými mocnostmi, zejména však s těmi, které mají rozhodující nebo významné postavení v multilaterálních institucích s bezpečnostními kompetencemi.

Mezi zahraničněpolitickými aktivitami ČR by měly mít prioritu takové, které napomáhají všestrannému rozvoji vzájemných vztahů se sousedními státy. Měly by být k tomu využívány jak formy bilaterální spolupráce, tak i veškeré možnosti na všech úrovních v rámci multilaterálních fór. **Podíl jednotek Armády ČR na mírových operacích OSN** v bývalé Jugoslávii a jejich důstojníků na činnosti různých misí RB

v Africe a Asii přispěl k upevnění pozice nového státu mezi členskými zeměmi světové organizace. Účast ČR na dalších aktivitách OSN by měla být předem všestranně posouzena a hluboce analyzována a efekt předpokládaného nasazení jejího vojenského kontingentu by měl být hodnocen z hlediska skutečného přínosu k zajištění národní bezpečnosti v širokých a dlouhodobých souvislostech. ČR by však neměla přebírat závazky v rozsahu, jenž není s to spolehlivě vyplnit, nebo pouze s mimořádným úsilím a na úkor kvality stanoveného poslání. Na operacích OSN by se měla podílet formami, které nevyžadují početné a technicky náročně vybavené ozbrojené síly, ale především kvalifikovaný personál, jenž dobře zná situaci v příslušných ohniscích napětí.

Účastníci diskuse věnovali nejvíce pozornosti otázkám vztahu ČR k MLI, které již dnes svým členům poskytují bezpečnostní záruky na mezinárodněprávním základě. Z tohoto hlediska největším potenciálem disponuje NATO. Členství ČR v ES jako nepřímá forma zajištění spolehlivosti její vnější bezpečnosti připadá v úvahu až ve střednědobém horizontu. Političtí činitelé ČR projevují velký zájem o získání členství v NATO v představě, že tímto způsobem snadno a levně vyřeší všechna slabá místa dosavadní branné koncepce země. I ti účastníci diskuse, kteří v tomto kroku vidí nejvýznamnější a nejaktuálnější možnost získání bezpečnostních záruk pro nový stát chápou, že podmínky, za kterých jsou orgány NATO ochotny o případném rozšíření své organizace diskutovat, jsou opodstatněné a zdůvodněné.

ČR by měla nadále, v souladu s aktivitou, kterou dosud projevuje při realizaci programů spolupráce v rámci NACC, využívat všech možností, jež pro ni z členství v tomto grémii vyplývají. Přestože kooperace v rámci NACC není alianční formou bezpečnostních záruk, poskytuje ČR dostatečný prostor pro přípravu takových vazeb s NATO, které jí v budoucnu umožní úspěšně čelit všem bezpečnostním rizikům. Pozitivním prvkem v aktivitách NACC je, že se na nich začínají podílet i evropské země, které nejsou členy tohoto grémia, např. Finsko a Švédsko.

ČR by měla usilovat o rozvíjení kontaktů jak s NATO, tak i se ZEU, a to ne jako s konkurujícími si institucemi, ale jako s organizacemi, jejichž potenciálu chce v budoucnu využít v zájmu své bezpečnosti a ekonomické prosperity. Úspěšně se rozvíjející institucionalizace KBSE, jakož i dílčí výsledky jejích pozorovacích misí z poslední doby, naznačují její možnosti, zejména v oblasti předcházení nevojenským druhům bezpečnostních rizik. Přitom v zájmu ČR není prohlubovat skepticismus vůči perspektivním možnostem této instituce. Právě naopak. Měla by doporučovat kroky k posílení produktivnosti tohoto grémia a přispívat k růstu jeho mezinárodní autority.

* * *

Diskuse u kulatého stolu v ÚMV potvrdila oprávněnost požadavku otevřené výměny názorů na řešení otázek zajištění bezpečnosti nového státu, a to nejen mezi odborníky, ale i širokou veřejností. Má-li se podstatně zlepšit vztah občanů k obraně nového samostatného státu, což je jedna z podmínek spolehlivého zajištění jeho bezpečnosti, měli by mít nejen příležitost pasivně naslouchat

problémům, které s tím souvisejí, ale i možnost aktivně se nad jejich řešením zamýšlet a o nich diskutovat. Už také proto, aby se jako daňoví poplatníci mohli přesvědčit, že prostředky vynakládané na zajištění bezpečnosti státu jsou zdůvodněné a používají se efektivně.

Literatura:

- 1) **České národní zájmy**, ÚMV. Vydání první, Praha 1993, s. 72.
- 2) Wolfgang Heydrich / Joachim Krause / Uwe Nerlich / Jürgen Nötzold / Reinhardt Rummel (Hrsg.): **Sicherheitspolitik Deutschlands: Neue Konstellationen, Risiken, Instrumente**, 1. Auflage, Internationale Politik und Sicherheit, Band 32; herausgegeben von der Stiftung Wissenschaft und Politik, Ebenhausen; Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1992.

Generálmajor Ing. Emil A n t u š á k,
podplukovník Ing. Josef J a n o š e c, CSc.

VZNIKL INSTITUT PRO VÝZKUM OPERAČNÍHO UMĚNÍ

Současně s reorganizací Ministerstva obrany ČR, Generálního štábu AČR a budováním nové struktury vojsk vznikl ke dni 1. října 1993 **Institut pro výzkum operačního umění, Praha**. Je dislokován v objektu Braník společně s Ústavem vojenských vědeckých informací (ÚVVI).

Ve statutu, který schválil náčelník Generálního štábu AČR, se uvádí, že **Institut pro výzkum operačního umění (IVOU)** je vědeckým zařízením AČR pro výzkum, systémový a koncepční rozvoj otázek:

- strategie obrany státu,
- operačního umění,
- řízení na operačních stupních velení.

Podílí se na rozvoji následujících vědních oborů a úseků:

♦ **Obecné problémy vojenství.**

Zejména vojenská strategie (strategické plánování, analýzy a prognózy strategického vývoje, hodnocení krizových stavů) a rozvoj teorie systému obrany státu (návrhy a výběr cílů, směrů, oblastí branné a bezpečnostní politiky státu, transformace a rozvoje armády).